
**Impacte de la Dana i resiliència del sector de les Arts Visuals: diagnòstic i propostes
(bilingüe)**

Autor: Css. Arts

Aprovació: Ple, 21 juliol 2025

Diàlegs CVC: Cultura i Resiliència

Lliçons apreses després de la DANA

IMPACTE DE LA DANA I RESILIÈNCIA DEL SECTOR DE LES ARTS VISUALS: DIAGNÒSTIC I PROPOSTES

Introducció

La DANA que a l'octubre de 2024 assotava la Comunitat Valenciana va afectar no sols infraestructures i llars, sinó també espais de creació, estudis, galeries i obres d'art. Una tempesta que va evidenciar, una vegada més, com és de fràgil l'ecosistema artístic davant d'una catàstrofe.

El Consell Valencià de Cultura (CVC), com a institució assessora, pot exercir un paper clau en la recuperació i enfortiment del sector cultural, hi actuarà com un pont entre els diferents actors involucrats, oferint coneixement especialitzat i generant estratègies que convertisquen la crisi en una oportunitat per a la innovació i la sostenibilitat cultural.

La cultura també és infraestructura, també és memòria, també és teixit comunitari. I quan un desastre natural l'afecta, les pèrdues no sempre són visibles immediatament.

Han passat quasi nou mesos des del desastre i hui comptem amb una visió més assentada de la realitat. Creiem que organitzar espais de reflexió i acció és clau per a enfortir el sector cultural després d'una crisi com la DANA.

Iniciativa del Consell Valencià de Cultura

Des del principi es va plantejar l'organització d'una sèrie de trobades en format de taula redona, sota el títol genèric de *Diàlegs del Consell Valencià de Cultura*, una fórmula que va funcionar amb èxit durant la pandèmia. En esta ocasió, la proposta va ser:

Diàlegs del Consell Valencià de Cultura: Cultura i Resiliència. Lliçons apreses després de la DANA

L'objectiu de la trobada va ser analitzar l'impacte de la DANA en els diferents sectors culturals de la Comunitat Valenciana, compartir experiències, identificar necessitats, proposar estratègies de recuperació i fomentar la col·laboració entre institucions i creadors. També es pretenia plantejar mesures de prevenció i resposta davant futures catàstrofes.

La Comissió d'Arts del CVC va organitzar una trobada interna, en format de taula redona tancada, centrat en els efectes sobre les arts plàstiques i visuals, amb especial atenció a:

- Danys en tallers, estudis i galeries
- Pèrdua i restauració d'obres
- Necessitats materials i logístiques per a la recuperació
- Mesures preventives enfront de futures emergències

L'esdeveniment, celebrat el 5 de juny de 2025, va ser concebut com un espai d'escolta activa, diàleg horitzontal i construcció col·lectiva. Van participar tres veus rellevants que van representar diferents perspectives del sector:

- Rubén Tortosa: professor titular de la UPV, artista multidisciplinari d'obres interactives i electròniques.
- Rosario Llamas: catedràtica de la UPV, restauradora d'art contemporani, membre de l'Institut Universitari de Restauració del Patrimoni.
- Xelo Bosch: artista i activista, coordinadora general de l'AVVAC.

1. Impacte directe en els artistes visuals

Rubén Tortosa (artista i professor titular UPV)

Va perdre la totalitat del seu estudi i obra a Picanya.

No ha rebut ajudes per no estar donat d'alta com a autònom (és empleat públic) ni residir en el seu lloc de treball.

Exemplifica la indefensió dels perfils mixtos en el sector cultural.

«Vaig perdre obres de més de vint anys de treball. Algunes eren irrepetibles. La sensació de desemparament institucional va ser enorme.»

Rosario Llamas (IRP_UPV)

Insistix que la falta de protocols tècnics va afectar greument la conservació del patrimoni contemporani:

«És urgent incloure professionals de conservació en les primeres fases de resposta. Moltes peces van poder haver-se salvat si s'haguera actuat amb criteris tècnics des del primer moment.»

Xelo Bosch (AVVAC)

AVVAC ha documentat (el treball encara segueix) més de 90 artistes afectats.

Molts han perdut tota o gran part de la seua obra, incloent-hi produccions de més de 30 anys.

En diversos casos també es van perdre vivendes.

«La catàstrofe va evidenciar una realitat estructural: els artistes visuals no estem contemplats en els protocols d'emergència. Les ajudes arriben tard o amb requisits impossibles.»

2. Condicions estructurals del sector

Segons AVVAC:

- Alta precarietat estructural.
- Irregularitat laboral i escassa contractació.
- Molts artistes no estan donats d'alta com a autònoms.
- Necessitat de compaginar la creació amb altres fonts d'ingressos.

- Absència d'assegurances adequades per a estudis i tallers.
- Les ajudes públiques, quan arriben, són insuficients.

3. Respostes creatives i resiliència artística

Rosario Llamas (IURP – UPV)

- Diversos artistes han aconseguit recuperar obres parcialment, gràcies a la col·laboració amb restauradors.
- Uns altres han resignificat restes o fragments danyats com a noves creacions.
- La restauració es planteja com un procés tècnic i simbòlic.

L'IURP es presenta com un aliat estratègic per a artistes visuals davant de catàstrofes.

Rubén Tortosa (artista i professor UPV)

Sobre les raimes de paper de l'estudi es positivaren peces noves per efecte de l'aigua i del fang...

Les petjades i empremtes de la DANA es van reconvertir en peces

4. Problemes sistèmics i urgència d'actuació

Tant Xelo Bosch com Rosario Llamas coincidixen que la DANA ha visibilitzat:

- Falta de regulació professional en arts visuals i restauració.
- Absència d'infraestructures segures.
- Carència de protocols específics d'actuació.

Se subratlla la necessitat urgent d'implementar polítiques públiques específiques que reconeguen la singularitat del sector i reforcen la seua resiliència.

5. Diagnòstic general

La taula redona va permetre identificar dos eixos interconnectats:

5.1 Impacte directe de la DANA

- Falta de documentació: la majoria d'obres manquen d'inventariat, dificultant la seua valoració o recuperació.
- Tallers sense assegurances: la precarietat impideix accedir a cobertures adequades.
- Obres irrecuperables: limitacions tècniques i simbòliques en la restauració.
- Falta d'estratègies de reconstrucció: se requereix un pla a mitjà termini.
- Carència de prevenció: urgix dissenyar protocols i plans de resposta ràpida.

5.2 Problemes estructurals del sector

- Necessitat de reforma del marc laboral.
- Proposta de renda o subsidi específic per a artistes visuals.
- Habilitació d'espais públics o de gestió mixta per a producció artística.
- Creació d'infraestructures d'emmagatzematge i conservació.
- Suport públic sostingut i programes de professionalització (arxiu, sostenibilitat, etc.).
- Implementació del Decàleg de Bones Pràctiques.
- Aplicació real i ampliada de l'Estatut de l'Artista.

Consensos i propostes conjuntes

- Crear un protocol bàsic d'actuació davant emergències per a artistes visuals.
- Elaborar manuals de primeres actuacions davant de catàstrofes.
- Establir una xarxa de restauradors/es especialitzats en art contemporani.
- Dissenyar campanyes de sensibilització sobre el patrimoni artístic no institucional.
- Incloure a associacions com AVVAC en plans autonòmics de protecció cultural.
- Crear espais institucionals d'emmagatzematge i treball en situacions d'emergència.

CONCLUSIONS

1. Fragilitat estructural de l'ecosistema artístic

La DANA d'octubre de 2024 va evidenciar l'alta vulnerabilitat d'estudis, tallers, magatzems i galeries, especialment aquells gestionats de manera independent o amb recursos limitats. La pèrdua d'obres, ferramentes i arxius va afectar directament la capacitat productiva i emocional de molts artistes.

2. Falta de protocols específics per a l'art contemporani

Des del punt de vista de la restauració, es va identificar una carència notable de protocols adaptats als materials, suports i llenguatges de l'art contemporani. La urgència i precarietat de la intervenció immediata va complicar la conservació d'obres afectades per l'aigua, especialment aquelles en suport no tradicional.

3. Absència de resposta institucional coordinada

Les participants van coincidir en la dispersió o lentitud de la resposta institucional, així com en la falta de canals clars de comunicació amb les administracions. No van existir línies d'ajuda específiques per al sector artístic després de la catàstrofe.

4. Importància de les xarxes professionals i associatives

La coordinació informal entre artistes, gestores i associacions com l'AVVAC va ser clau per a l'acompanyament, la visibilització de danys i l'articulació de primeres demandes. Es va subratllar la necessitat de reforçar estes xarxes com a estructures de suport mutu i acció col·lectiva.

5. Espais col·lectius de magatzematge com a ferramenta de resiliència

Una necessitat reiterada va ser la de disposar d'espais compartits d'emmagatzematge i custòdia d'obres, assegurances, climatitzats i gestionats col·lectivament. Estos espais permetrien descentralitzar el risc, facilitar la logística de conservació i reforçar el teixit comunitari entre artistes i agents culturals.

6. Impacte emocional i necessitat de reconeixement simbòlic

A més de les pèrdues materials, es va destacar l'impacte emocional i simbòlic de veure desaparèixer processos de treball, obres úniques o espais construïts durant anys. Es va reclamar major reconeixement públic del valor de la cultura en situacions d'emergència.

7. Propostes de futur

Entre les principals propostes sorgides del diàleg destaquen:

- Crear un protocol d'actuació cultural davant catàstrofes naturals.
- Establir inventaris digitals i assegurances adaptades a la pràctica artística.
- Incloure al sector cultural en els plans municipals i autonòmics de protecció civil.
- Dissenyar ajudes ràpides per a la recuperació d'espais i materials.
- Fomentar la formació específica en restauració post-emergència i resiliència artística.
- Impulsar la creació d'infraestructures col·lectives per a magatzematge preventiu d'obres.

RECOMANACIONS

1. Per a administracions públiques (locals, autonòmiques i estatals)

- Incloure el sector cultural en els plans d'emergència i protecció civil.
- Establir protocols específics per a artistes visuals en plans d'emergència locals i autonòmics.
- Impulsar ajudes d'emergència específiques per a agents culturals afectats per catàstrofes naturals.
- Crear infraestructures públiques o concertades de magatzematge col·lectiu protegit per a obres d'art, especialment per als qui treballen sense galeria o representació estable.

- Dissenyar protocols d'actuació immediata per a protegir estudis, arxius, galeries i espais de creació cultural.
- Incorporar tècnics/es especialitzats en conservació contemporània en els equips de resposta a emergències culturals.
- Fomentar la contractació d'assegurances culturals col·lectives amb assessorament tècnic des d'associacions.
- Incloure representants del sector de les arts visuals en comissions de seguiment i avaluació d'ajudes per catàstrofes.
- Promoure la digitalització d'arxius i la documentació d'obres com a mesura preventiva.

2. Per a associacions i xarxes del sector artístic

- Promoure inventaris digitals col·laboratius d'obres i materials vulnerables.
- Facilitar formació bàsica en autoprotecció i prevenció dirigida a artistes i espais culturals.
- Consolidar xarxes de suport mutu (grups de resposta ràpida, assessorament, mediació institucional).
- Impulsar acords marc amb assegurances culturals, accessibles i adaptades a la realitat de l'art contemporani.

3. Per a artistes, galeristes i agents independents

- Revisar la seguretat dels espais de treball i magatzematge, incloent-hi protecció davant aigua, foc i humitat.
- Realitzar documentació fotogràfica i inventaris actualitzats de les obres.
- Buscar sinergies amb altres agents per a compartir espais de conservació o prevenció de riscos.
- Participar activament en associacions que defenguen i articulen els drets i necessitats del sector.

4. Recomanació transversal

- Reconéixer la cultura com a infraestructura crítica. No sols com a generadora de valor simbòlic i social, sinó com un bé comú que ha de ser protegit, planificat i cuidat abans, durant i després de qualsevol emergència.

Creiem que este informe pot servir com a punt de partida per a reforçar el treball conjunt entre institucions, associacions professionals i xarxes culturals, amb l'objectiu comú de protegir la creació contemporània, reconéixer la seua fragilitat, i assegurar la seua continuïtat com a patrimoni viu.

Este informe, i seguint el protocol habitual, s'enviarà a la Conselleria de Cultura, a la Secretaria Autonòmica de Cultura, a la Direcció General de Cultura i al gerent del Consorci de Museus, al degà de la facultat de BBAA, Consorci de Museus de la Comunitat Valenciana (col·labora amb promoció i conservació del patrimoni contemporani, ja vinculat a accions durant la DANA) a les persones expertes compareixents en la Comissió de les Arts en este cas, i a tots els museus, ajuntaments i cases de Cultura de la Comunitat Valenciana, Associacions d'Arts i Gestió Cultural, Plataformes interdisciplinàries i sectorials i a les Associacions culturals transversals.

ANNEX

En l'annex adjuntem, d'una banda, les aportacions específiques dels compareixents, als qui se'ls va sol·licitar que enviaren per escrit aquells punts que consideraren imprescindibles.

I, d'altra banda, un esquema d'actuacions directes i ajudes rebudes pel col·lectiu d'Artistes Visuals per part de les administracions central i autonòmica i Iniciatives des d'associacions i xarxes professionals.

Aportacions dels compareixents

RUBÉN TORTOSA (artista, professor titular d'universitat UPV)

Per a artistes visuals

Autònom:

Tarifes reduïdes en la seguretat social, especialment si els ingressos són baixos, (actualment hi ha una tarifa reduïda d'autònom de 160€ al mes). En qualsevol cas, sempre es parla d'actors i actrius (indústries culturals), però no d'artistes visuals

Ingressos regulats:

Límits en els ingressos anuals per a accedir a uns certs beneficis fiscals o per a aplicar tarifes reduïdes.

Ajudes per a la producció i honoraris

Tota exposició en institucions públiques o privades ha d'acompanyar-se d'un contracte on s'indique el valor de la producció i els honoraris.

En el cas específic de la DANA

Les ajudes rebudes als artistes visuals han sigut clarament insuficients i amb unes condicions quasi diria absurdes, ja que no s'ha contemplat el valor de les obres que s'han perdut, (només materials, ferramenta, taules, desperfectes, ordinadors, etc. i en el cas de les obres realitzades, el seu valor en materials: bastidor, tela, pintura utilitzada, etc). Valorar el lucre cessant.

Disposar de ferramentes jurídiques específiques per a artistes en situacions d'emergència.

ROSARIO LLAMAS (catedràtica UIP-UPV. Restauradora d'art contemporani)

« Amb profund agraïment i estima, vull expressar la meua més sincera gratitud al Consell Valencià de Cultura per la seua amable invitació a participar en aquesta reunió, un espai de trobada que enalteix el nostre patrimoni cultural i la nostra identitat col·lectiva.

Aquesta trobada no sols és una oportunitat per al diàleg, sinó també per a reconèixer la tasca fonamental del Consell Valencià de Cultura en la preservació i promoció de la nostra cultura.

Un dels aspectes més valuosos d'aquesta reunió és la possibilitat de dialogar directament amb els artistes. Per a mi, representa una oportunitat única per a compartir les possibilitats que ofereix la conservació de les obres contemporànies. La restauració no és tan sols una pràctica tècnica, sinó també una forma de col·laboració activa amb els creadors, respectant la seua intenció original i adaptant-se a les especificitats dels materials i dels diversos tipus de obres de hui en dia, com ara l'art tecnològic, l'art efímer, l'art en viu o l'art d'instal·lació.

En moments de crisi, com la que va suposar la DANA de València, la restauració esdevé una eina essencial en la recuperació del patrimoni afectat. Els restauradors, amb la seua formació especialitzada i el seu compromís amb la conservació, poden col·laborar eficaçment en la recuperació de les obres d'art, assegurant que el dany no siga irreversible i que es mantinga l'autenticitat de les peces especialment.

És fonamental que els artistes coneguen que els restauradors estan disposats a ajudar-los en la recuperació de les seues obres. La disciplina de la restauració ha evolucionat significativament en els últims anys, incorporant nous coneixements i tècniques que tenen en compte les especificitats de les obres actuals. Aquesta evolució permet una intervenció absolutament respectuosa i eficaç, que preserva els valors simbòlics i materials de les obres.

La restauració actual aborda les possibilitats d'intervenció des de la col·laboració i la reflexió teòrica prèvia, que inclou l'estudi del pla conceptual de les obres, el material i el biogràfic. Aquesta aproximació integral assegura que cada intervenció siga adequada a les característiques úniques de cada peça, respectant la seua identitat i intenció original.

El contacte amb els artistes és fluid quan comença un procés de restauració. Per altra banda, els restauradors reben una formació especialitzada i diferenciada en aquesta àrea i açò és fonamental per a garantir una intervenció de qualitat. Aquesta formació els permet comprendre les necessitats específiques de cada obra i aplicar les tècniques més adequades per a la seua conservació.

La DANA ha posat de manifest com la professió d'artista no està ben regulada, però el mateix li ocorre a la de restaurador. És essencial establir marcs normatius que regulen ambdós sectors, per a garantir una pràctica professional que respecte els estàndards ètics i tècnics necessaris per a la conservació del patrimoni.

En general, després d'uns mesos des de la tragèdia, s'ha detectat que en alguns casos les assegurances no han actuat amb la rapidesa desitjada. Aquesta situació posa en relleu la necessitat de millorar els mecanismes de resposta davant d'emergències, per a assegurar una recuperació eficaç i ràpida del patrimoni afectat.

El més important, i això cal remarcar-ho, és entendre que algunes obres sí es poden recuperar, i que els restauradors són capaços de fer-ho tenint en compte la intenció artística. És fonamental que els artistes coneguen que els restauradors estan disposats a ajudar-los en la recuperació de les seues obres, assegurant que el seu llegat siga preservat per a les generacions futures.

Des de l'Institut Universitari de Restauració del Patrimoni de la Universitat Politècnica de València, volem remarcar que estem per ajudar els artistes a recuperar les seues obres i a minimitzar la tragèdia. Estem compromesos amb la conservació del nostre patrimoni i disposats a col·laborar en la seua recuperació.

En conclusió, aquesta reunió és una oportunitat per a reforçar els vincles entre els artistes, els restauradors i les institucions, per a treballar conjuntament en la preservació i recuperació del nostre patrimoni cultural. La col·laboració i el respecte mutu són fonamentals per a assegurar que les nostres obres d'art siguen conservades i transmeses a les generacions futures, mantenint viu el nostre llegat cultural. »

XELO BOSCH (Coordinadora General AVVAC)

Des de l'AVVAC, volem visibilitzar i denunciar la situació d'extrema vulnerabilitat en la qual es troben les nostres companyes i companys del sector, agreujada recentment pels efectes devastadors de la DANA. Comptem amb un cens de més de 100 artistes afectades directament per esta catàstrofe climàtica, que ha deteriorat encara més unes condicions laborals ja marcades per la precarietat, la inseguretat i la falta de reconeixement institucional.

Reivindiquem amb urgència la implementació de mesures específiques que reconeguen l'excepcionalitat del treball artístic i atenguen l'emergència social, professional i patrimonial que travessa el nostre col·lectiu. Entre elles, destaquem:

- L'habilitació d'espais de producció dignes i accessibles per a artistes que han perdut els seus tallers o no compten amb infraestructures bàsiques per a desenvolupar la seua labor.
- L'obertura de convocatòries d'ajudes a la producció artística, destinades al conjunt del sector de les arts visuals, amb criteris d'equitat, que fomenten la creació contemporània i enfortisquen el teixit cultural des de la base.

Actuacions Directes a Artistes Visuals després de la DANA (Octubre 2024)

1. Accions institucionals específiques

Pla d'ajudes per a la reconstrucció cultural (Ministeri de Cultura):

Flexibilització de criteris d'accés a subvencions.

Creació d'una bústia institucional per al mapatge de danys.

Priorització de projectes en zones afectades.

Ajudes urgents de la Generalitat Valenciana:

Decret urgent amb 1,38 M € destinats a indústries culturals.

Ajudes de fins a 90.000 € per a la reposició de ferramentes, materials i equips.

Mesures extensibles a artistes visuals i espais de producció cultural.

Reial decret llei estatal:

Aprovació d'un fons extraordinari de 2 M € per al sector cultural.

Subvencions directes de fins a 25.000 € per entitat artística.

300.000 € dirigits a l'Associació de Conservadors Restauradors d'Espanya per a intervindre en el patrimoni contemporani afectat.

2. Iniciatives des d'associacions i xarxes professionals

AVVAC (Artistes Visuals de València, Alacant i Castelló):

Creació d'un cens de danys a estudis, obres i arxius.

Canals de coordinació mitjançant grups de WhatsApp temàtics.

Crida pública a institucions sol·licitant ajudes urgents específiques.

Visibilització de casos individuals i col·lectius de pèrdua material.

Consorti de Museus (Cultura Resident):

Reorientació parcial del programa de residències per a atendre artistes visuals afectats per la DANA.

Facilitació de recursos de producció i espais de continuïtat creativa.

3. Síntesi d'actuacions directes

- Actor	- Acció
- Ministeri de Cultura	- Pla urgent amb ajudes flexibles i mapatge institucional
- Generalitat Valenciana	- Decrets amb ajudes per a reposició de ferramentes i materials
- Govern central	- Reial decret d'ajudes directes a visuals i restauradors
- AVVAC	- Cens de danys, grups de suport i pressió institucional
- Consorci de Museus	- Reorientació del Programa Cultura Resident per a artistes damnificats

IMPACTO DE LA DANA Y RESILIENCIA DEL SECTOR DE LAS ARTES VISUALES: DIAGNÓSTICO Y PROPUESTAS

Introducción

La DANA que en octubre de 2024 azotó la Comunitat Valenciana afectó no solo infraestructuras y hogares, sino también espacios de creación, estudios, galerías y obras de arte. Una tormenta que evidenció, una vez más, lo frágil que es el ecosistema artístico ante una catástrofe.

El Consell Valencià de Cultura (CVC), como institución asesora, puede desempeñar un papel clave en la recuperación y fortalecimiento del sector cultural, actuando como un puente entre los distintos actores involucrados, ofreciendo conocimiento especializado y generando estrategias que conviertan la crisis en una oportunidad para la innovación y la sostenibilidad cultural.

La cultura también es infraestructura, también es memoria, también es tejido comunitario. Y cuando un desastre natural la afecta, las pérdidas no siempre son visibles de inmediato.

Han pasado casi nueve meses desde el desastre y hoy contamos con una visión más asentada de la realidad. Creemos que organizar espacios de reflexión y acción es clave para fortalecer el sector cultural tras una crisis como la DANA.

Iniciativa del Consell Valencià de Cultura

Desde el principio se planteó la organización de una serie de encuentros en formato de mesa redonda, bajo el título genérico de Diálogos del Consell Valencià de Cultura, una fórmula que funcionó con éxito durante la pandemia. En esta ocasión, la propuesta fue:

Diálogos del Consell Valencià de Cultura: Cultura y resiliencia. Lecciones aprendidas tras la DANA

El objetivo del encuentro fue analizar el impacto de la DANA en los distintos sectores culturales de la Comunitat Valenciana, compartir experiencias, identificar necesidades, proponer estrategias de recuperación y fomentar la colaboración entre instituciones y creadores. También se pretendía plantear medidas de prevención y respuesta ante futuras catástrofes.

La Comisión de Artes del CVC organizó un encuentro interno, en formato de mesa redonda cerrada, centrado en los efectos sobre las artes plásticas y visuales, con especial atención a:

- Daños en talleres, estudios y galerías
- Pérdida y restauración de obras
- Necesidades materiales y logísticas para la recuperación
- Medidas preventivas frente a futuras emergencias

El evento, celebrado el 5 de junio de 2025, fue concebido como un espacio de escucha activa, diálogo horizontal y construcción colectiva. Participaron tres voces relevantes que representaron distintas perspectivas del sector:

- Rubén Tortosa: Profesor titular de la UPV, artista multidisciplinar de obras interactivas y electrónicas.
- Rosario Llamas: Catedrática de la UPV, restauradora de arte contemporáneo, miembro del Instituto Universitario de Restauración del Patrimonio.
- Xelo Bosch: Artista y activista, coordinadora general de AVVAC.

1. Impacto directo en los artistas visuales

Rubén Tortosa (artista y profesor titular UPV)

Perdió la totalidad de su estudio y obra en Picanya.

No ha recibido ayudas por no estar dado de alta como autónomo (es empleado público) ni residir en su lugar de trabajo.

Ejemplifica la indefensión de los perfiles mixtos en el sector cultural.

“Perdí obras de más de veinte años de trabajo. Algunas eran irrepetibles. La sensación de desamparo institucional fue enorme.”

Rosario Llamas (IRP_UPV)

Insiste en que la falta de protocolos técnicos afectó gravemente a la conservación del patrimonio contemporáneo:

“Es urgente incluir profesionales de conservación en las primeras fases de respuesta. Muchas piezas pudieron haberse salvado si se hubiera actuado con criterios técnicos desde el primer momento.”

Xelo Bosch (AVVAC)

AVVAC ha documentado (el trabajo sigue) más de 90 artistas afectados.

Muchos han perdido toda o gran parte de su obra, incluyendo producciones de más de 30 años.

En varios casos también se perdieron viviendas.

“La catástrofe evidenció una realidad estructural: los artistas visuales no estamos contemplados en los protocolos de emergencia. Las ayudas llegan tarde o con requisitos imposibles.”

2. Condiciones estructurales del sector

Según AVVAC:

- Alta precariedad estructural.
- Irregularidad laboral y escasa contratación.

- Muchos artistas no están dados de alta como autónomos.
- Necesidad de compaginar la creación con otras fuentes de ingresos.
- Ausencia de seguros adecuados para estudios y talleres.
- Las ayudas públicas, cuando llegan, son insuficientes.

3. Respuestas creativas y resiliencia artística

Rosario Llamas (IURP – UPV)

- Varios artistas han logrado recuperar obras parcialmente, gracias a la colaboración con restauradores.
- Otros han resignificado restos o fragmentos dañados como nuevas creaciones.
- La restauración se plantea como un proceso técnico y simbólico.

El IURP se presenta como un aliado estratégico para artistas visuales ante catástrofes.

Ruben Tortosa (artista y profesor UPV)

Sobre las resmas de papel del estudio se positivarón piezas nuevas por efecto del agua y del barro...

Las huellas e improntas de la DANA se reconvirtieron en piezas

4. Problemas sistémicos y urgencia de actuación

Tanto Xelo Bosch como Rosario Llamas coinciden en que la DANA ha visibilizado:

- Falta de regulación profesional en artes visuales y restauración.
- Ausencia de infraestructuras seguras.
- Carencia de protocolos específicos de actuación.

Se subraya la necesidad urgente de implementar políticas públicas específicas que reconozcan la singularidad del sector y refuercen su resiliencia.

5. Diagnóstico general

La mesa redonda permitió identificar dos ejes interconectados:

5.1 Impacto directo de la DANA

- Falta de documentación: La mayoría de obras carecen de inventariado, dificultando su valoración o recuperación.
- Talleres sin seguros: La precariedad impide acceder a coberturas adecuadas.
- Obras irrecuperables: Limitaciones técnicas y simbólicas en la restauración.
- Falta de estrategias de reconstrucción: Se requiere un plan a medio plazo.
- Carencia de prevención: Urge diseñar protocolos y planes de respuesta rápida.

5.2 Problemas estructurales del sector

- Necesidad de reforma del marco laboral.
- Propuesta de renta o subsidio específico para artistas visuales.
- Habilitación de espacios públicos o de gestión mixta para producción artística.
- Creación de infraestructuras de almacenamiento y conservación.
- Apoyo público sostenido y programas de profesionalización (archivo, sostenibilidad, etc.).
- Implementación del Decálogo de Buenas Prácticas.
- Aplicación real y ampliada del Estatuto del Artista.

Consensos y propuestas conjuntas

- Crear un protocolo básico de actuación ante emergencias para artistas visuales.
- Elaborar manuales de primeras actuaciones ante catástrofes.
- Establecer una red de restauradores/as especializados en arte contemporáneo.
- Diseñar campañas de sensibilización sobre el patrimonio artístico no institucional.
- Incluir a asociaciones como AVVAC en planes autonómicos de protección cultural.
- Crear espacios institucionales de almacenamiento y trabajo en situaciones de emergencia.

CONCLUSIONES

1. Fragilidad estructural del ecosistema artístico

La DANA de octubre de 2024 evidenció la alta vulnerabilidad de estudios, talleres, almacenes y galerías, especialmente aquellos gestionados de forma independiente o con recursos limitados. La pérdida de obras, herramientas y archivos afectó directamente a la capacidad productiva y emocional de muchos artistas.

2. Falta de protocolos específicos para el arte contemporáneo

Desde el punto de vista de la restauración, se identificó una carencia notable de protocolos adaptados a los materiales, soportes y lenguajes del arte contemporáneo. La urgencia y precariedad de la intervención inmediata complicó la conservación de obras afectadas por el agua, especialmente aquellas en soporte no tradicional.

3. Ausencia de respuesta institucional coordinada

Las participantes coincidieron en la dispersión o lentitud de la respuesta institucional, así como en la falta de canales claros de comunicación con las administraciones. No existieron líneas de ayuda específicas para el sector artístico tras la catástrofe.

4. Importancia de las redes profesionales y asociativas

La coordinación informal entre artistas, gestoras y asociaciones como AVVAC fue clave para el acompañamiento, la visibilización de daños y la articulación de primeras demandas. Se subrayó la necesidad de reforzar estas redes como estructuras de apoyo mutuo y acción colectiva.

5. Espacios colectivos de almacenaje como herramienta de resiliencia

Una necesidad reiterada fue la de disponer de espacios compartidos de almacenamiento y custodia de obras, seguros, climatizados y gestionados colectivamente. Estos espacios permitirían descentralizar el riesgo, facilitar la logística de conservación y reforzar el tejido comunitario entre artistas y agentes culturales.

6. Impacto emocional y necesidad de reconocimiento simbólico

Además de las pérdidas materiales, se destacó el impacto emocional y simbólico de ver desaparecer procesos de trabajo, obras únicas o espacios construidos durante años. Se reclamó mayor reconocimiento público del valor de la cultura en situaciones de emergencia.

7. Propuestas de futuro

Entre las principales propuestas surgidas del diálogo destacan:

- Crear un protocolo de actuación cultural ante catástrofes naturales.
- Establecer inventarios digitales y seguros adaptados a la práctica artística.
- Incluir al sector cultural en los planes municipales y autonómicos de protección civil.
- Diseñar ayudas rápidas para recuperación de espacios y materiales.
- Fomentar la formación específica en restauración post-emergencia y resiliencia artística.
- Impulsar la creación de infraestructuras colectivas para almacenaje preventivo de obras.

RECOMENDACIONES

1.

Para administraciones públicas (locales, autonómicas y estatales)

- Incluir el sector cultural en los planes de emergencia y protección civil.
- Establecer protocolos específicos para artistas visuales en planes de emergencia locales y autonómicos.
- Impulsar ayudas de emergencia específicas para agentes culturales afectados por catástrofes naturales.
- Crear infraestructuras públicas o concertadas de almacenaje colectivo protegido para obras de arte, especialmente para quienes trabajan sin galería o representación estable.
- Diseñar protocolos de actuación inmediata para proteger estudios, archivos, galerías y espacios de creación cultural.
- Incorporar técnicos/as especializados/as en conservación contemporánea en los equipos de respuesta a emergencias culturales.

- Fomentar la contratación de seguros culturales colectivos con asesoramiento técnico desde asociaciones.
- Incluir representantes del sector de las artes visuales en comisiones de seguimiento y evaluación de ayudas por catástrofes.
- Promover la digitalización de archivos y la documentación de obras como medida preventiva.

2.

Para asociaciones y redes del sector artístico

- Promover inventarios digitales colaborativos de obras y materiales vulnerables.
- Facilitar formación básica en autoprotección y prevención dirigida a artistas y espacios culturales.
- Consolidar redes de apoyo mutuo (grupos de respuesta rápida, asesoramiento, mediación institucional).
- Impulsar acuerdos marco con seguros culturales, accesibles y adaptados a la realidad del arte contemporáneo.

3.

Para artistas, galeristas y agentes independientes

- Revisar la seguridad de los espacios de trabajo y almacenaje, incluyendo protección ante agua, fuego y humedad.
- Realizar documentación fotográfica e inventarios actualizados de las obras.
- Buscar sinergias con otros agentes para compartir espacios de conservación o prevención de riesgos.
- Participar activamente en asociaciones que defiendan y articulen los derechos y necesidades del sector.

4.

Recomendación transversal

- Reconocer la cultura como infraestructura crítica. No solo como generadora de valor simbólico y social, sino como un bien común que debe ser protegido, planificado y cuidado antes, durante y después de cualquier emergencia.

Creemos que este informe puede servir como punto de partida para reforzar el trabajo conjunto entre instituciones, asociaciones profesionales y redes culturales, con el objetivo común de proteger la creación contemporánea, reconocer su fragilidad, y asegurar su continuidad como patrimonio vivo.

Este informe, y siguiendo el protocolo habitual, se enviará a la Conselleria de Cultura, a la Secretaría Autonómica de Cultura, a la Dirección General de Cultura y al gerente del Consorcio de Museos, al decano de la facultad de BBAA, Consorci de Museus de la Comunitat Valenciana (colabora con promoción y conservación del patrimonio contemporáneo, ya vinculado a acciones durante la DANA) a las personas expertas comparecientes en la Comisión de las Artes en este caso, y a todos los museos, ayuntamientos y casas de Cultura de la Comunidad Valenciana, Asociaciones de Artes y Gestión Cultural, Plataformas interdisciplinarias y sectoriales y a las Asociaciones culturales transversales.

ANEXO

En el anexo adjuntamos, por un lado, las aportaciones específicas de los comparecientes, a quienes se les solicitó que enviaran por escrito aquellos puntos que consideraran imprescindibles.

Y un esquema de actuaciones directas y ayudas recibidas por el colectivo de Artistas Visuales por parte de las administraciones Central y Autonómica e Iniciativas desde asociaciones y redes profesionales.

Aportaciones de los comparecientes

RUBÉN TORTOSA (Artista, profesor Titular de Universidad UPV)

Para artistas visuales

Autónomo:

Tarifas reducidas en la seguridad social, especialmente si los ingresos son bajos. (actualmente hay una tarifa reducida de autónomo a 160€ al mes). En todo caso siempre se habla de actores y actrices (industrias culturales), pero no de artistas visuales

Ingresos regulados:

Límites en los ingresos anuales para acceder a ciertos beneficios fiscales o para aplicar tarifas reducidas.

Ayudas para la producción y honorarios

Toda exposición en instituciones públicas o privadas deben de acompañarse de un contrato en donde se indique el valor de la producción y los honorarios.

En el caso específico de la DANA

Las ayudas recibidas a los artistas visuales han sido claramente insuficientes y con unas condiciones, casi diría, absurdas ya que no se ha contemplado el valor de las obras que se han perdido.)(solo materiales, herramienta, mesas, desperfectos, ordenadores, etc. y en el caso de las obras realizadas, su valor en materiales: bastidor, tela, pintura utilizada, etc). Valorar el lucro cesante

Disponer de herramientas jurídicas específicas para artistas en situaciones de emergencia.

ROSARIO LLAMAS (Catedrática UIP_UPV. Restauradora Arte Contemporáneo)

Amb profund agraïment i estima, vull expressar la meua més sincera gratitud al Consell Valencià de Cultura per la seua amable invitació a participar en aquesta reunió, un espai de trobada que enalteix el nostre patrimoni cultural i la nostra identitat col·lectiva.

Aquesta trobada no sols és una oportunitat per al diàleg, sinó també per a reconèixer la tasca fonamental del Consell Valencià de Cultura en la preservació i promoció de la nostra cultura.

Un dels aspectes més valuosos d'aquesta reunió és la possibilitat de dialogar directament amb els artistes. Per a mi, representa una oportunitat única per a compartir les possibilitats que ofereix la conservació de les obres contemporànies. La restauració no és tan sols una pràctica tècnica, sinó també una forma de col·laboració activa amb els creadors, respectant la seua intenció original i adaptant-se a les especificitats dels materials i dels diversos tipus de obres de hui en dia, com ara l'art tecnològic, l'art efímer, l'art en viu o l'art d'instal·lació.

En moments de crisi, com la que va suposar la DANA de València, la restauració esdevé una eina essencial en la recuperació del patrimoni afectat. Els restauradors, amb la seua formació especialitzada i el seu compromís amb la conservació, poden col·laborar eficaçment en la recuperació de les obres d'art, assegurant que el dany no siga irreversible i que es mantinga l'autenticitat de les peces especialment.

És fonamental que els artistes coneguen que els restauradors estan disposats a ajudar-los en la recuperació de les seues obres. La disciplina de la restauració ha evolucionat significativament en els últims anys, incorporant nous coneixements i tècniques que tenen en compte les especificitats de les obres actuals. Aquesta evolució permet una intervenció absolutament respectuosa i eficaç, que preserva els valors simbòlics i materials de les obres.

La restauració actual aborda les possibilitats d'intervenció des de la col·laboració i la reflexió teòrica prèvia, que inclou l'estudi del pla conceptual de les obres, el material i el biogràfic. Aquesta aproximació integral assegura que cada intervenció siga adequada a les característiques úniques de cada peça, respectant la seua identitat i intenció original.

El contacte amb els artistes és fluid quan comença un procés de restauració. Per altra banda, els restauradors reben una formació especialitzada i diferenciada en aquesta àrea i açò és fonamental per a garantir una intervenció de qualitat. Aquesta formació els permet comprendre les necessitats específiques de cada obra i aplicar les tècniques més adequades per a la seua conservació.

La DANA ha posat de manifest com la professió d'artista no està ben regulada, però el mateix li ocorre a la de restaurador. És essencial establir marcs normatius que regulen ambdós sectors, per a garantir una pràctica professional que respecte els estàndards ètics i tècnics necessaris per a la conservació del patrimoni.

En general, després d'uns mesos des de la tragèdia, s'ha detectat que en alguns casos els assegurances no han actuat amb la rapidesa desitjada. Aquesta situació posa en relleu la necessitat de millorar els mecanismes de resposta davant d'emergències, per a assegurar una recuperació eficaç i ràpida del patrimoni afectat.

El més important, i això cal remarcar-ho, és entendre que algunes obres sí es poden recuperar, i que els restauradors són capaços de fer-ho tenint en compte la intenció artística. És fonamental que els artistes coneguen que els restauradors estan disposats a ajudar-los en la recuperació de les seues obres, assegurant que el seu llegat siga preservat per a les generacions futures.

Des del Institut Universitari de Restauració del Patrimoni de la Universitat Politècnica de València, volem remarcar que estem per ajudar els artistes a recuperar les seues obres i a minimitzar la tragèdia. Estem compromesos amb la conservació del nostre patrimoni i disposats a col·laborar en la seua recuperació.

En conclusió, aquesta reunió és una oportunitat per a reforçar els vincles entre els artistes, els restauradors i les institucions, per a treballar conjuntament en la preservació i recuperació del nostre patrimoni cultural. La col·laboració i el respecte mutu són fonamentals per a assegurar que les nostres obres d'art siguen conservades i transmeses a les generacions futures, mantenint viu el nostre llegat cultural.

XELO BOSCH (Coordinadora General AVVAC)

Desde AVVAC, queremos visibilizar y denunciar la situación de extrema vulnerabilidad en la que se encuentran nuestras compañeras y compañeros del sector, agravada recientemente por los efectos devastadores de la DANA. Contamos con un censo de más de 100 artistas afectadas directamente por esta catástrofe climática, que ha deteriorado aún más unas condiciones laborales ya marcadas por la precariedad, la inseguridad y la falta de reconocimiento institucional.

Reivindicamos con urgencia la implementación de medidas específicas que reconozcan la excepcionalidad del trabajo artístico y atiendan la emergencia social, profesional y patrimonial que atraviesa nuestro colectivo. Entre ellas, destacamos:

- La habilitación de espacios de producción dignos y accesibles para artistas que han perdido sus talleres o no cuentan con infraestructuras básicas para desarrollar su labor.
- La apertura de convocatorias de ayudas a la producción artística, destinadas al conjunto del sector de las artes visuales, con criterios de equidad, que fomenten la creación contemporánea y fortalezcan el tejido cultural desde la base.

Actuaciones Directas a Artistas Visuales tras la DANA (Octubre 2024)

1. Acciones institucionales específicas

Plan de ayudas para la reconstrucción cultural (Ministerio de Cultura):

Flexibilización de criterios de acceso a subvenciones.

Creación de un buzón institucional para el mapeo de daños.

Priorización de proyectos en zonas afectadas.

Ayudas urgentes de la Generalitat Valenciana:

Decreto urgente con 1,38 M € destinados a industrias culturales.

Ayudas de hasta 90 000 € para la reposición de herramientas, materiales y equipos.

Medidas extensibles a artistas visuales y espacios de producción cultural.

Real Decreto-ley estatal:

Aprobación de un fondo extraordinario de 2 M € para el sector cultural.

Subvenciones directas de hasta 25 000 € por entidad artística.

300 000 € dirigidos a la Asociación de Conservadores Restauradores de España para intervenir en patrimonio contemporáneo afectado.

2. Iniciativas desde asociaciones y redes profesionales

AVVAC (Artistes Visuels de València, Alacant i Castelló):

Creación de un censo de daños a estudios, obras y archivos.

Canales de coordinación mediante grupos de WhatsApp temáticos.

Llamamiento público a instituciones solicitando ayudas urgentes específicas.

Visibilización de casos individuales y colectivos de pérdida material.

Consorti de Museus (Cultura Resident):

Reorientación parcial del programa de residencias para atender a artistas visuales afectados por la DANA.

Facilitación de recursos de producción y espacios de continuidad creativa.

3. Síntesis de actuaciones directas

Actor	Acción
Ministerio de Cultura	Plan urgente con ayudas flexibles y mapeo institucional
Generalitat Valenciana	Decretos con ayudas para reposición de herramientas y materiales
Gobierno central	Real Decreto ayudas directas a visuales y restauradores
AVVAC	Censo de daños, grupos de apoyo y presión institucional
Consorti de Museus	Reorientación del programa Cultura Resident para artistas damnificados